

STŘEDOVĚKÝ VESNICKÝ KOSTEL V ČECHÁCH

Historická stavba jako postupně vrstvená prostorová struktura

UPŘESNĚNÍ VYTYČENÉHO CÍLE ...

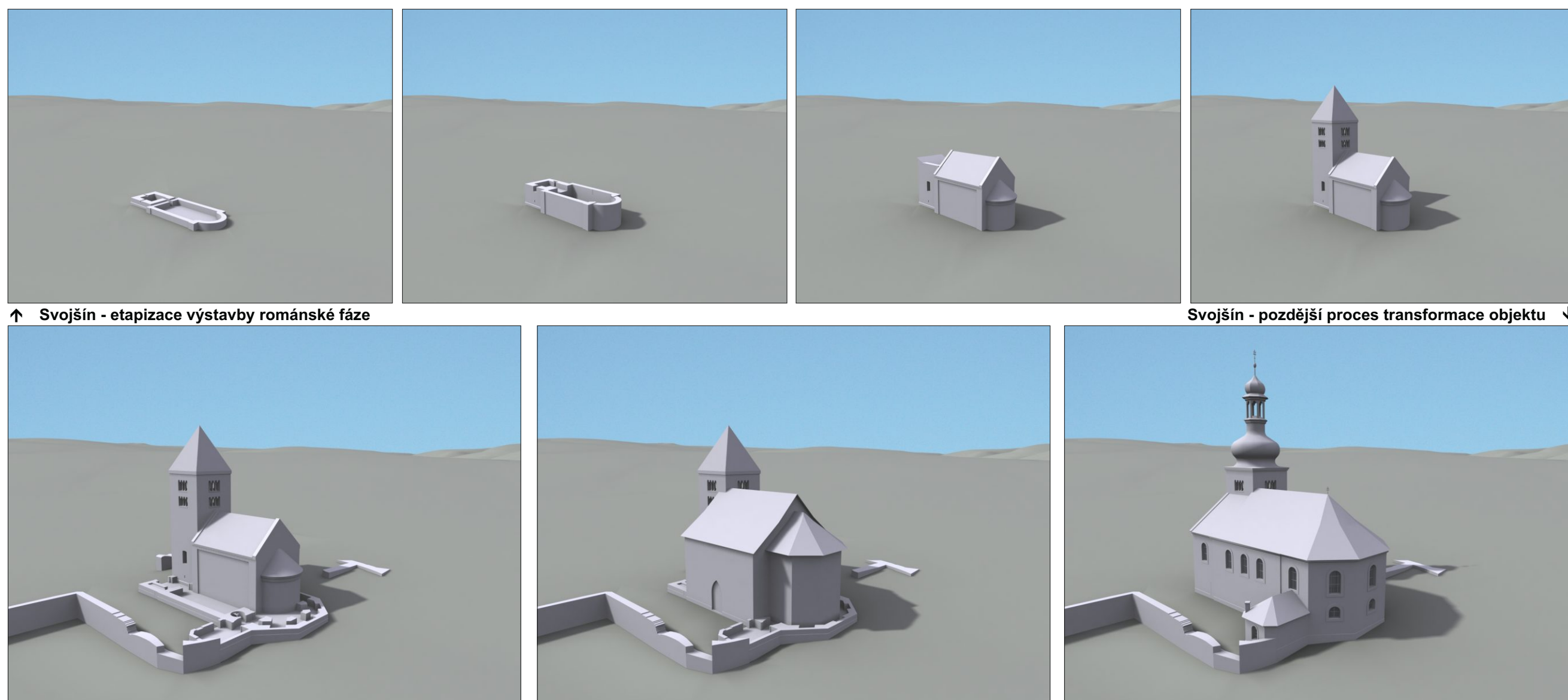
Při první fázi výzkumu, kdy bylo přistoupeno ke sběru dat, respektive ke studiu dostupné literatury, se ukázalo jako zajímavé se (prozatím) odchýlit od prvotně vytyčené metody práce. Původním předpokladem začátku výzkumu bylo polohopisné vymezení sledované oblasti - regionu, respektive výtvarných jednotlivých románských objektů v omezeném územním okruhu, jichž se bude výzkum týkat.

Za zajímavější a zároveň přiměřenější odbornou specializaci architekta se ukázalo sledování nikoliv všech staveb v uzavřeném regionu, ale porovnávání konkrétního stavebního postupu, respektive určité typizace výstavby v územním rozsahu celé České republiky.

Z tohoto výzkumu vzniká podrobnost a hloubkou záběru kvalitativně nesrovnatelný soubor analyzovaných a dokumentovaných objektů s možností zobecnění z hlediska výstavby, funkce kostela (i jeho jednotlivých částí a prostorů) a vazeb na související zástavbu, širší osídlení a výtvarné vlivy v konkrétním území. Dále vzniká podklad, jenž bude nabídnut pro poměrně složitou interdisciplinární spolupráci, kterou bude zajištěn komplexní pohled na roli sakrálního objektu v tehdejší společnosti.

HYPOTÉZA ...

Konkrétní badatelskou otázkou je, jak probíhala výstavba románského kostela a jaké byly vzájemné funkční i konstrukční vazby jednotlivých stavebních částí objektu. Za řešené území bylo zvoleno území celé České republiky. Cílem výzkumu je ověření a prohloubení dosavadních poznatků o etapizaci výstavby rané středověkého sakrálního objektu.

Kauza Svojšíň, aneb jak postavit románský kostel

Projekt výzkumu kostela ve Svojšíň byl iniciován obnovou vnějšího pláště kostela, při kterém se ukázaly stopy mnohem složitějších stavebních proměn, než se dosud předpokládalo. Při této příležitosti bylo v kooperaci s Ing. arch. M. Hauserovou, CSc. a v mezioborové spolupráci s Mgr. M. Čechurovou (Západočeské muzeum v Plzni) a Mgr. K. Nováčkem, PhD. (Katedra archeologie ZČU v Plzni) provedeno podrobné zaměření a ohledání (zejména románské části) stavby.

Pozornost byla zaměřena především na masivní románskou věž, její exteriér i interiérové prostory. U vnitřních prostorů věže bylo zkoumáno zejména jejich komunikační i funkční propojení s ostatními částmi stavby, respektive s přízemím kostela a s někdejší panskou tribunou. Důraz byl kladen i na prozkoumání schodiště propojujícího první a druhé patro věže.

Na vnějších pláštích věže bylo sledováno užití různého druhu materiálu, které bylo kladeno do souvislosti s konstrukčními fázemi výstavby, což bylo dále doloženo i analýzou stop po konstrukci lešení. Dále byla pozornost zaměřena na otisk zaniklého západního štítu lodí a problematice severozápadnímu nároží chrámové lodí. Předmětem úvah se následně stala koexistence západního štítového průčelí lodí a východní stěny věže, respektive stopy stavebních procesů a přestaveb, ke kterým v této části objektu docházelo. Na základě precizního zaměření stavby byla provedena teoretická počítačová simulace možné etapizace výstavby románské fáze, ale i pozdějšího procesu transformace objektu.

Stavební vývoj kostela Zvěstování Panny Marie v Plaňanech

Výzkum se zabýval stavebním vývojem kostela v Plaňanech, zejména románskou fází výstavby objektu. V této problematice byly sledovány konstrukční souvislosti, vzájemné vazby jednotlivých stavebních částí a problematika konstrukčního vztahu západního (štítového) průčelí k tělesu věže. Sledováním etapizace výstavby bylo umožněno detailní nahlédnutí na kostel v procesu jeho vzniku. Článek přinesl nový pohled na typovou příslušnost zaniklé románské tribuny. Byla popsána možná podoba pavlačové empory i její propojení s věžním prostorem, a to na základě podrobného rozboru následnosti stavebních etap jednotlivých konstrukčních článků v západní části lodí a kompozice severní fasády.

V příspěvku byla připomenuta nutnost sledování pozdějších úprav objektů. Novověcí stavitelé provádějící rekonstrukce středověkých kostelů se mnohdy snažili o výtvarnou celistvost díla a uchování jeho archaického charakteru tím, že používali původní materiál i tvarosloví, a nebo je imitovali malbou. Často tak vznikají zajímavé, dosud nepopsané a matoucí typy různých historismů.

Kostel sv. Jakuba ve Vysokém Újezdu nad Dědinou

V současné době prováděná dokumentace stavebních proměn kostela sv. Jakuba ve Vysokém Újezdu nad Dědinou je zaměřena na precizní zaměření objektu. I přes dlouho trvající odborný zájem o objekt nebyl kostel doposud podrobně zdokumentován a nebyly přesvědčivě objasněny některé otázky týkající se osobnosti zakladatele, doby vzniku a etapizace výstavby.

V této problematice jsou sledovány vazby jednotlivých stavebních částí, pozornost je věnována schodišti ojedinelému způsobem vedení v tlušťce jižního rizalitu (paralelelou je Zaboří nad Labem). Význam tohoto schodiště tkví nejen v jeho výtvarné stránce, ale i v době dochovaném dokladu jen nepočetnou řadou příkladů bezpečně doložené komunikace mezi tribunou a přízemím lodí. Je možné se domnívat, že komunikační prostor mohl navíc spojit nejen tribunu s přízemím kostela, ale i s případným dvorcem.

Rozbor neomítnuté části severního průčelí, zejména analýza zachovaných stop po konstrukci lešení, přináší nové poznatky o časové náročnosti výstavby kostela. Dokumentace přináší i nový pohled na možnou etapizaci výstavby věže a románskou krovovou konstrukci. Do úvah o dataci vzniku kostela zasahuje i uměleckohistorické hodnocení architektonického dekoru, respektive sloupů podporujících emporu a ostění s archivoltnou vstupního severního portálu.

Disertační práce tématicky spadá do oblasti výzkumu venkovského kostela ve středověku. Současný a doposud převážně vedený výzkum se zabývá výtvarnou stránkou objektů. Nynější tendence však směřují ke komplexnějšímu náhledu na stavbu a tento proces je patrný i v odborné literatuře.

Základní mezníky v literatuře:

Birnbaum (1929) sleduje stavby jako historický jev, Merhautová a Radová (1957) popisují ryze výtvarné jevy v rámci tzv. Vinecké skupiny, Menci (1965) již přidává sociální rozměr, hledisko stavební kultury přidává Radová (1971) a jistou dynamiku v této problematice vidí až Klápště (2005).

Tato disertační práce má ambice rozšířit výzkum českého středověkého kostela o další zorné úhly. Nezkoumá pouze výtvarnou stránku stavby, ale zaměřuje se i na roli sakrálního objektu v tehdejší společnosti. Kostel je nutné chápat jako středobod tehdejší civilizace (centrum krajiny a sídla, centrum kulturní, mocensko - politické atd..) a zároveň jako jediný ve větší míře dochovaný hmotný pramen k poznání tehdejšího způsobu života, stavebních zkušeností a technologických zdatností. Kostel je z tohoto hlediska zkoumatelný metodou stavebněhistorického průzkumu.

O románské stavbě, respektive románském období stavby, se většina badatelů zmiňuje pouze jako o statickém faktu. Nikoliv jako o dynamickém procesu vzniku a vývoji památky, která sama o sobě procházela, mnohdy složitými, proměnami.

Disertační práce se bude v první řadě zabývat etapizací výstavby románského kostela. Z tohoto pohledu bude sledovat jednotlivé fáze výstavby patrné z rozdílné struktury zdiva a analyzovat stopy po odstraněných (výjimečně dochovaných) nosných prvcích lešení. Následně budou vyhodnocovány vzájemné vztahy a následnosti jednotlivých konstrukčních prvků stavby, a to nejen z doby románské, ale i z epoch pozdějších. Podrobná analýza jednotlivých konstrukčních prvků a stavebních částí umožní detailní nahlédnutí na objekt v procesu jeho vzniku.

Práce navazuje na tradici výzkumu stavebních postupů a konstrukcí vedeného na FA ČVUT již od 50. let. Etapizaci výstavby a vztahem románské západní věže a štítového průčelí sakrální stavby se zabývá Radová - Štiková v učebních textech ČVUT z roku 1972 a dále spolu s J. Škabradou v Příspěvků k poznání románských stavebních postupů, který byl publikován v Umění XXIV roku 1976. Tato stať se problematikou zabývá převážně v obecné rovině. Prof. Škabrada popisuje ve své knize několik konkrétních příkladů etapizace a stavebních postupů a konečně Hauserová přispívá k osvětlení problematiky vypovídající hodnoty stavby jako historického pramene k dějinám venkovského osídlení.

DOSAVADNÍ VÝZKUM A DÍLČÍ VÝSLEDKY ...

Do současné doby byl v rámci doktorského studia, kromě čerpání poznatků z odborné literatury, prováděn terénní výzkum tří sakrálních objektů (kostel sv. Petra a Pavla ve Svojšíň, kostel Zvěstování Panny Marie v Plaňanech a kostel sv. Jakuba ve Vysokém Újezdu nad Dědinou). U sledovaných objektů je zpracováván standardizovaný popis včetně grafické analýzy 2D a 3D. Výsledky výzkumu jsou průběžně publikovány.

PUBLIKOVÁNÍ VÝSLEDKŮ ...

- Výsledky dosažené ve výzkumu etapizace výstavby kostela ve Svojšíň byly prezentovány spolu s Ing. arch. Milenou Hauserovou, CSc. formou přednášky „Kauza Svojšíň, aneb jak postavit románský kostel“ v přednáškovém cyklu Ústavu památkové péče a obnovy PAMÁTKY 2009.
- Výzkum stavebního vývoje kostela Zvěstování Panny Marie v Plaňanech byl prezentován na konferenci Dějiny staveb v Nečtinách roku 2009. Článek ve sborníku této konference byl publikován v roce 2010.
- Díličí výsledky probíhajícího výzkumu kostela sv. Jakuba ve Vysokém Újezdu byly prezentovány na konferenci Dějiny staveb 2010 v Nečtinách. Článek ve sborníku této konference bude publikován v roce 2011.
- Všechny výsledky dosažené ve výzkumu budou použity na mezinárodní konferenci Vlastnické kostely, dvorce, sídla a vývoj raných elit ve střední Evropě (Kutná Hora, květen 2010).
- Vědecká činnost je částečně financovaná z grantu SGS 2010 - Historická zkušenost, proměny životního stylu a udržitelný rozvoj (číslo grantu: SGS 010 - 802 140).

